

Jurisdiction to Deal with Pirate Crimes

Ehsan Fallahnejad¹, Soude Shamlou^{*2}, Sadegh Salimi³

1. Ph.D Student, Department of International Law, Central Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.

2. Assistant Professor, Department of International Law, Central Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.
(Corresponding Author)

3. Associate Professor, Department of International Law, Central Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.

ARTICLE INFORMATION

Type of Article:

Original Research

Pages: 203-216

Corresponding Author's Info

ORCID: 0000-0002-5477-4170

TELL: +000000000000

Email: sou.shamlou@gmail.com

Article history:

Received: 17 Jan 2024

Revised: 04 Apr 2024

Accepted: 18 Jun 2024

Published online: 22 Sep 2024

Keywords:

Jurisdiction, Pirates, Global Jurisdiction, International Jurisdiction.

ABSTRACT

Piracy is one of the problems facing the international security of the high seas and disrupts international trade and commerce. The Gulf of Aden and the coast of Somalia is one of the sea areas that witness more piracy crimes than any other area. Based on this, the purpose of this article is to examine the jurisdiction of dealing with pirates in the Gulf of Aden and the coast of Somalia. This article is descriptive and analytical and the library method was used to examine the mentioned question. The findings indicate that based on the resolutions issued by the UN Security Council and also based on Article 21 of the 1958 Geneva Convention and Article 107 of the 1982 Convention on the Law of the Sea, there is jurisdiction to prosecute pirates on the coast of Somalia and the Gulf of Aden. However, the reality is that the traditional rules of international law are not the answer to fighting piracy and it is necessary to develop the rules of international law in this field and conclude bilateral or multilateral agreements between countries in this regard. In addition, in the light of Security Council resolutions, the establishment of international and regional courts is of great importance to deal with pirate crimes.

This is an open access article under the CC BY license.

© 2024 The Authors.

How to Cite This Article: Fallahnejad, E; Shamlou, S & Salimi, S (2024). "Jurisdiction to Deal with Pirate Crimes". *Journal of Comparative Criminal Jurisprudence*, 4(3): 203-216.

انجمن علمی فقه‌پژای تطبیقی ایران

فصلنامه فقه‌پژای تطبیقی

www.jccj.ir

فصلنامه فقه‌پژای تطبیقی

دوره چهارم، شماره سوم، پاییز ۱۴۰۳

صلاحیت قضایی رسیدگی به جرایم دزدان دریایی

احسان فلاح‌نژاد^۱، سوده شاملو^{۲*}، صادق سلیمی^۳

۱. دانشجوی دکتری گروه حقوق بین‌الملل، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

۲. استادیار، گروه حقوق بین‌الملل، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران. (نویسنده مسؤول)

۳. دانشیار، گروه حقوق بین‌الملل، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

چکیده

دزدی دریایی از معضلات فراروی امنیت بین‌المللی دریاهای آزاد و محل تجارت و بازرگانی بین‌المللی است. خلیج عدن و سواحل سومالی یکی از مناطق دریایی است که بیش از هر منطقه دیگری شاهد جرایم دزدی دریایی است. بر همین اساس هدف مقاله حاضر بررسی صلاحیت قضایی رسیدگی به جرایم دزدان دریایی در خلیج عدن و سواحل سومالی است. این مقاله توصیفی - تحلیلی است و از روش کتابخانه‌ای برای بررسی سؤال مورد اشاره استفاده شده است. یافته‌ها بر این امر دلالت دارد که به استناد قطع‌نامه‌های صادره از سوی شورای امنیت سازمان ملل و همچنین به استناد ماده ۲۱ کنوانسیون ۱۹۵۸ ژنو و ماده ۱۰۷ کنوانسیون ۱۹۸۲ حقوق دریاهای، صلاحیت قضایی برای پیگرد دزدان دریایی در سواحل سومالی و خلیج عدن وجود دارد. با این حال، واقعیت امر این است که قواعد سنتی حقوق بین‌الملل جوابگوی مبارزه با دزدی دریایی نیست و لازم است قواعد حقوق بین‌الملل در این زمینه توسعه یافته و توافقات دو و یا چندجانبه میان کشورها در این خصوص منعقد گردد، ضمن این که در پرتو قطع‌نامه‌های شورای امنیت، تأسیس دادگاه‌های بین‌المللی و منطقه‌ای، برای رسیدگی به جرایم دزدان دریایی از اهمیت بالایی برخوردار است.

اطلاعات مقاله

نوع مقاله: پژوهشی

صفحات: ۲۰۳-۲۱۶

اطلاعات نویسنده مسؤول

کد ارکید: ۴۱۷۰-۵۴۷۷-۲-۰۰۰۲-۰۰۰۰

تلفن: +۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰

ایمیل: sou.shamlou@gmail.com

سابقه مقاله:

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۱۰/۲۷

تاریخ ویرایش: ۱۴۰۳/۰۱/۱۶

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۳/۲۹

تاریخ انتشار: ۱۴۰۳/۰۷/۰۱

واژگان کلیدی:

صلاحیت قضایی، دزدان دریایی، صلاحیت

جهانی، صلاحیت بین‌المللی.

خوانندگان این مجله، اجازه توزیع، ترکیب مجدد، تغییر جزئی و کار روی حاضر به صورت غیرتجاری را دارند.

© تمامی حقوق انتشار این مقاله، متعلق به نویسنده می‌باشد.

مقدمه

مقابله با دزدی دریایی و راهزنی مسلحانه در سواحل سومالی و خلیج عدن، به یکی از مهم‌ترین چالش‌های جامعه بین‌المللی در دهه اول قرن بیست‌ویکم تبدیل شده است، به طوری که مسأله اعمال صلاحیت قضایی بر دزدان دریایی در راستای جلوگیری از بی‌کیفرتی مرتکبین این جرایم به این چالش‌ها دامن می‌زند. به عبارتی یکی از مهم‌ترین چالش‌های جامعه بین‌المللی، توسعه فعالیت‌های مجرمانه دزدی دریایی در سواحل سومالی و خلیج عدن، شاهره موصلاتی حائز اهمیتی است که عامل عمده‌ای در تسهیل کشتیرانی بین‌المللی و تجارت شرق عالم به غرب به‌شمار می‌رود. در همین راستا، از جمله چالش‌های اصلی برای تأمین ایمنی و امنیت ناوگان تجاری در برابر دزدان دریایی در این منطقه، مسأله صلاحیت قضایی است. «فقدان اختیارات مناسب قضایی در برخی از کشورها و ضعف فرایند قانونی موجود در قوانین ملی کشورها و مقررات بین‌المللی موجب وضعیت بی‌کیفرتی و مصونیت از مجازات مرتکبین جرم دزدی دریایی است، به طوری که در رویه عملی کشورها مشاهده شده، نیروهای دریایی کشورها پس از دستگیری دزدان دریایی، چاره‌ای جزء رهانمودن و انصراف از پیگرد قانونی آنان ندارند. در واقع، یکی از مهم‌ترین چالش‌های حقوقی، مشکلات مربوط به تعقیب کیفرتی و محاکمه متهمین به دزدی دریایی است که بخش اعظم این محاکمات در کشور کنیا و البته با استانداردهای حقوقی کم و بیش نامطلوبی انجام می‌شود. تشتت آرا و رویه‌های کشورهای مقابله‌کننده در اعمال صلاحیت جهانی و بین‌المللی در خصوص دزدی دریایی، بی‌کیفرتی و تجری مرتکبین جرم مذکور در سواحل سومالی و خلیج عدن را در پی داشته است» (قربان‌پور، ۱۳۸۸: ۲۱۴). در چنین شرایطی، تحلیل عناصر اعمال صلاحیت بر دزدان دریایی و تعیین مراجع صلاحیت‌دار از منظر حقوق بین‌الملل، گام مؤثری در افزایش بازدارندگی و مقابله با این جرم بین‌المللی است. سؤال اساسی که در این خصوص مطرح و بررسی می‌شود، این است که مراجع صلاحیت‌دار رسیدگی‌کننده به جرایم دزدان دریایی خلیج عدن و سومالی کدام‌اند؟ به‌منظور بررسی سؤال مورد اشاره ابتدا، صلاحیت قضایی جهانی، سپس صلاحیت

بین‌المللی و در ادامه صلاحیت قضایی کشورهای منطقه خلیج عدن در رسیدگی به جرایم دزدان دریایی بررسی می‌شود.

۱- صلاحیت قضایی جهانی رسیدگی به جرایم دزدان دریایی

در این قسمت از صلاحیت قضایی جهانی رسیدگی به جرایم دزدان دریایی بحث می‌شود.

۱-۱- اصل صلاحیت جهانی

«اصل صلاحیت جهانی نشان‌دهنده وجه اشتراک جامعه جهانی در اعلام انزجار از برخی اعمالی است که در گوشه و کنار جهان ارتکاب می‌یابند و احساسات همه افراد بشر را صرف نظر از تابعیت مرتکب و مجنی‌علیه و محل وقوع آن جریحه‌دار می‌سازند. از همین روست که این اعمال به حق وصف بین‌المللی پیدا کرده و از آن‌ها به‌عنوان جرم بین‌المللی یاد می‌شود. اصل صلاحیت جهانی نیز به‌وجود آمده است تا به هر طریق ممکن از بی‌مجازات ماندن این قبیل جرایم جلوگیری شود» (پوربافرانی، ۱۴۰۲: ۱۶۵). «مطابق این اصل دولت‌ها حق تعقیب بعضی از مجرمین را در داخل قلمروی خود دارند، بدون توجه به این که جرم در کجا رخ داده و مجرم یا قربانی تبعه چه کشوری هستند. این اصل صلاحیت جهانی بر این فرض مبتنی است که برخی از جرایم آنچنان در نظر همه افراد جامعه جهانی قبیح و قابل سرزنش محسوب می‌شوند که مرتکب آن‌ها را می‌توان دشمن همه ملل فرض کرد، بنابراین هر دولتی حق تعقیب، محاکمه و مجازات چنین مجرمی را خواهد داشت» (میرمحمدصادقی، ۱۳۸۱: ۷۶). «به‌موجب اصل صلاحیت جهانی یک دولت می‌تواند و بلکه موظف است تا در رابطه با پاره‌ای جرایم مهم، قطع نظر از محل وقوع آن‌ها و صرف نظر از تابعیت مجرم یا قربانی، به جرم مزبور رسیدگی نماید» (شریعت باقری، ۱۳۹۷: ۱۰۷).

«اصل صلاحیت جهانی که تحول بزرگی را در انگاره صلاحیت کلاسیک دولت‌ها به‌وجود می‌آورد، آغازی بر پایان بی‌کیفرتی مجرمین بین‌المللی است. دکتربین صلاحیت جهانی که جانشین خلف صلاحیت وستفالیایی است، به هر کشور اجازه می‌دهد برخی از مجرمانی را که مرتکب جرایم بین‌المللی شده‌اند، صلح و امنیت بین‌المللی را مختل نموده و نظم عمومی و وجدان جامعه بشری را جریحه‌دار نموده‌اند. تعقیب و محاکمه نمایند،

«دزدی دریایی در زمره اولین جرایمی است که مشمول صلاحیت جهانی قرار می‌گیرد؛ هر دولتی به نمایندگی از سوی جامعه بین‌المللی می‌تواند به تعقیب قضایی دزدان همت گمارد. وفق ماده ۲۱ کنوانسیون ۱۹۵۸ ژنو و ماده ۱۰۷ کنوانسیون ۱۹۸۲، صلاحیت پیگرد قانونی و دستگیری کشتی با هواپیمای دزدان دریایی، تنها توسط ناوهای جنگی (یا هواپیماها) و یا کشتی‌های مجاز دیگری که در خدمت دولت‌ها هستند، به رسمیت شناخته شده است، به‌علاوه ماده ۲۲ کنوانسیون ژنو و ماده ۱۱۰ کنوانسیون ۱۹۸۲ حقوق دریاها، جستجو و بازدید از هر کشتی را که بر مبنای دلایل معقول مظنون به دزدی دریایی باشد، مجاز می‌شمرد. براساس حقوق معاهدات بین‌المللی و نیز حقوق عرفی، هر دولتی صلاحیت دستگیری دزدان دریایی در دریای آزاد را داراست» (چرچیل و لو، ۱۴۰۱: ۲۶۱).

مطابق ماده ۱۹ کنوانسیون ژنو ۱۹۵۸ و نیز ماده ۱۰۵ کنوانسیون حقوق دریاها ۱۹۸۲: «هر دولتی می‌تواند کشتی یا هواپیمای دزدی دریایی یا کشتی‌ای که به‌واسطه دزدی دریایی ربوده شده و تحت کنترل دزدان دریایی قرار گرفته را توقیف نماید، دزدان دریایی را دستگیر و اموال حاضر بر عرصه کشتی را ضبط نماید، اما تعقیب قضایی می‌بایست در دادگاه‌های کشور توقیف‌کننده انجام شود.» تا جایی که با اتخاذ اقدامات علیه دزدی دریایی مربوط می‌شود، طبق ماده ۱۰۵ کنوانسیون حقوق دریاها، دولت صاحب پرچم کشتی توقیف‌کننده، از اختیارات بسیار موسعی برخوردار است. این اختیارات، حق دستگیری افراد و مصادره اموال و در نتیجه این حقوق، حق تصمیم‌گیری در خصوص مجازات‌ها و اقدامی که باید در ارتباط با کشتی، هواپیما و اموال اتخاذ شود و حق انتقال افراد دستگیر شده و اموال توقیف‌شده برای رسیدگی‌های قضایی را شامل می‌شود (تقی‌زاده، ۱۳۹۲: ۲۲). به عبارت دیگر، صلاحیت جهانی دادگاه‌های دولت توقیف‌کننده از سوی حقوق بین‌الملل مورد حمایت قرار گرفته است.

براساس کنوانسیون سرکوب اعمال غیرقانونی علیه امنیت دریانوردی^۱ مصوب ۱۹۸۸ معروف به کنوانسیون رم که اعمال آن به‌منزله «چهارچوب اجرایی» مقابله با دزدی دریایی در سواحل سومالی مورد توصیه قرار گرفته است،^۲ دولت‌ها

اگرچه جرم مذکور متهم و قربانیان هیچ‌گونه رابطه‌ای با کشور تعقیب‌کننده نداشته باشند. این دکترین، صدها سال منحصراً در مورد دزدی دریایی اعمال شده است» (Kenneth, 1988: 89)، «اما در دهه‌های اخیر، دادگاه‌های ملی، صلاحیت جهانی را برای تعقیب قضایی متهمان جرایم جنگی، جنایات علیه بشریت و شکنجه نیز اعمال نموده‌اند، هرچند ظاهراً اعمال صلاحیت جهانی برای موارد دزدی دریایی متروک شده، اما امروزه باز هم می‌توان برای کمک به رفع اپیدمی جدید دزدی دریایی در سومالی به صلاحیت جهانی متوسل شد» (Konotorovich & Art, 2009: ۲۹). «به‌نظر می‌رسد به دلیل محدودیت‌های ناشی از اعمال سه نوع صلاحیت سرزمینی، شخصی و واقعی، توسل به صلاحیت جهانی دادگاه‌های ملی تنها محتمل خواهد بود که بر مبنای آن مجرمین بین‌المللی بدون مجازات باقی نمانند» (زمانی و حسینی اکبرنژاد، ۱۳۸۸: ۲۴۲-۲۰۳).

۱-۲- اعمال صلاحیت جهانی برای محاکمه دزدان دریایی
«طبق شواهد تاریخی و باور افکار عمومی در تمامی اعصار، بنابر تصویر غالب، دزدی دریایی دارای وصف مذموم دشمنی با تمامیت بشر بوده است. این برداشت در سابق صرفاً به دلیل به خطرانداختن تجارت بین‌المللی به‌واسطه تهدید امنیت مسیرهای مواصلاتی دریایی و خطرات وارد بر منافع اقتصادی کشورها بود» (قربان‌پور، ۱۳۸۸: ۲۱۸). از این‌رو به اعتقاد آنتونیو کاسسه، «اقدام کشورها به دستگیری و مقابله با دزدان دریایی صرف نظر از وجود رابطه میان فعل ارتكابی و آن کشور، نه به نمایندگی از جامعه بین‌المللی و به‌منظور حمایت از یک ارزش در داخل این جامعه، آن‌گونه که در اعمال صلاحیت جهانی در خصوص جنایات بین‌المللی دیگر تأکید می‌گردد، بلکه به منظور حمایت و حراست از یک نفع مشترک جهانی است» (Cassese, 2005: 15). این نفع مشترک از لحاظ دایره شمول به‌مثابه قواعد امره بین‌المللی و تعهدات عام‌الشمولی است که به‌عنوان هنجارهای شناخته‌شده بین‌المللی برای جامعه بشری لازم‌الاتباع است (Satkauskas, 2010: 12).

۲- ر.ک به پاراگراف ۵ قطعنامه ۱۸۵۱ شورای امنیت.

۱- Convention for the Suppression of Unlawful Acts Against the Safety of Maritime Navigation 1988.

آن‌ها مورد تردید به‌نظر می‌رسد در این راستا استناد به عهدنامه مقابله با اعمال غیرقانونی علیه امنیت دریانوردی ۱۹۸۸ و قطع‌نامه‌های جدید شورای امنیت، آزادی عمل بیشتری را به دولت‌ها در خصوص صلاحیت محاکمه و تعقیب کیفری دزدان دریایی اعطا می‌نمایند.

«اعمال صلاحیت جهانی در مورد دزدی دریایی دارای ریشه عرفی است و براساس آن تمامی دولت‌ها می‌توانند دزدان دریایی را بدون در نظر گرفتن ملیتشان دستگیر و مجازات نمایند. درست است که این اصل صلاحیتی از حقوق عرفی نشأت گرفته و هنوز به قوت خود باقی است، اما تکوین و تدوین آن را می‌توان در معاهدات ملاحظه نمود. بنابراین اعمال صلاحیت نسبت به دزدان دریایی در حال حاضر براساس معاهدات اعمال می‌شود» (Li, 2001: 167). جرم دزدی دریایی در جهان معاصر به اندازه‌ای دچار تحول مفهومی شده که دیگر انطباق چندانی با تعریف منسوخ خود ندارد؛ منطقی که ورای شروط «ارتکاب اعمال دزدی دریایی در دریاهای آزاد» و با «مقاصد شخصی» و «لزوم وجود دو کشتی» که در تعریف سنتی دزدی دریایی در عهدنامه‌های حقوق دریاهای مندرج است، در دهه‌های اخیر و باتوجه به تحول و پیشرفت حوادث دزدی دریایی در نقاط حساس استراتژیک جهان، مطلوب به‌نظر نمی‌رسد، درحقیقت مبنای معاهده‌ای جرم دزدی دریایی که در تعریف ارائه‌شده توسط کنوانسیون ۱۹۵۸ ژنو و ۱۹۸۲ حقوق دریاهای مندرج است و به‌ویژه «مؤلفه اعمال صلاحیت بر ارتکاب دزدی دریایی در دریای آزاد یا خارج از صلاحیت دولت‌ها منطبق با تعریف سنتی از صلاحیت جهانی است که در آن قلمرو اعمال این صلاحیت را فقط در محیطی خارج از قلمرو حاکمیت دولت‌ها می‌دانستند و در آن زمان، این قلمرو تنها دریای آزاد بود» (حامد، ۱۳۸۶: ۱۲). «از سوی دیگر برخی از محققین بر این باورند که درحالی‌که بیشتر جنایات مشمول صلاحیت جهانی، تعهدی برای تعقیب قضایی بر دولت‌ها بار نمی‌کنند، دزدی دریایی استثنای آشکاری در این رابطه محسوب می‌شود» (Kontorovich, 2008: 389-418). بر همین اساس، ماهیت تعهد کشورها در قبال مبارزه با جرم دزدی

صلاحیت تعقیب و دستگیری دزدان دریایی را نه‌تنها در دریاهای آزاد، بلکه در هر جایی که دسترسی بر آن‌ها میسر گردد، واجد می‌باشند. بنابراین کنوانسیون رُم به دولت‌ها آزادی بیشتری در مبارزه با دزدی دریایی اعطا می‌کند. در هر حال به موجب کنوانسیون ۱۹۸۸، شناور دزد دریایی در زمان وقوع عمل مجرمانه در خارج از آب‌های ساحلی یک کشور و یا در دریاهای آزاد در حال ترانزیت بین‌المللی باشد،^۱ لذا شناوری که صرفاً در آب‌های سرزمینی یک کشور در حال کشتی‌رانی است، به‌موجب این کنوانسیون قابل تعقیب نمی‌باشد و در همین راستا، دولت‌ها حق ورود به آب‌های سرزمینی دولت دیگر جهت دستگیری دزدان دریایی را ندارند. این کنوانسیون به‌ویژه «اتخاذ اقدامات لازم برای احراز صلاحیت» را درخصوص جرایم مربوط به دزدی دریایی، برای دولت پرچم کشتی‌ای که جرم در آن یا علیه وقوع یافته، دولتی که در قلمرو آن، فرضاً در دریای سرزمینی‌اش جرم ارتکاب می‌یابد و نیز دولت متبوع مرتکب، الزامی دانسته است.

کنوانسیون رُم سپس به برخی دولت‌های دیگر اجازه می‌دهد تا در موارد بیشتری احراز صلاحیت نمایند. این دولت‌ها عبارتند از دولت متبوع فرد توقیف‌شده، تهدیدشده، مجروح یا کشته‌شده و دولتی که عمل مجرمانه به‌منظور واردکردن آن با انجام یا عدم انجام امری بوده است. در هر صورت احراز صلاحیت برای دولتی که شخص مظنون در قلمرو او حضور دارد و آن دولت قصد ندارد وی را به یکی از دولت‌های دارای صلاحیت مسترد نماید، الزامی است.^۲

به‌نظر می‌رسد «دولت‌ها به‌رغم اختیارات نسبتاً وسیع عرفی و معاهده‌ای در مبارزه با این پدیده، در تعقیب قضایی دزدان بازداشت‌شده، خود را به نوعی در تنگنا می‌بینند. این مهم به خصوص در محاکمه دزدان دستگیرشده در کشورهای ثالث نمود بیشتری یافته است» (Konotorovich, 2008: 389-418). درواقع به‌موجب عهدنامه‌های حقوق بین‌الملل دریاهای مشروعیات اعراض از صلاحیت قضایی دولت توقیف‌کننده و استرداد متهمین به کشورهای منطقه، از قبیل کنیا برای محاکمه

^۲ - رک به ماده ۶ کنوانسیون مقابله با اعمال غیرقانونی علیه امنیت دریانوردی مصوب ۱۹۸۸.

^۱ - SUA Convention, Art 4.

دریایی، متفاوت با جرایم و جنایات بین‌المللی دیگر بروز می‌کند، لذا مذاقه در ماده ۱۰۰ کنوانسیون ملل متحد راجع به حقوق دریاها تحت عنوان «تکلیف به همکاری در ممانعت از دزدی دریایی» که مقرر می‌دارد: «همه دولت‌ها تا سر حد امکان در راستای سرکوبی دزدی دریایی در دریاهای آزاد یا سایر نقاط خارج از صلاحیت هر دولت تشریک مساعی خواهند کرد»، روشن می‌سازد که «کشورهای عضو، متعهد به دستگیری و مجازات دزدان دریایی هستند، مشروط بر آن که دزدان مذکور در دریاهای آزاد یا در قلمرو دولت ذی‌ربط دستگیر شوند» (قربان پور، ۱۳۸۸: ۲۴۲-۲۱۵).

۱-۲-۱- محاکمه دزدان دریایی در دادگاه‌های کشور دستگیرکننده

براساس آموزه‌های حقوق بین‌الملل، صحیح‌ترین واکنش نسبت به تهدیدات دزدی دریایی، عبارت از تعقیب کیفری دزدان دستگیرشده در محاکم داخلی کشور توقیف‌کننده دزدان است (Kontorovich & Art, 2009: 39). درخصوص قضیه مبتلابه در سومالی در غالب موارد کشورهای دستگیرکننده از محاکمه دزدان دریایی و راهزنان مسلح خودداری می‌کنند و ترجیح می‌دهند اشخاص مظنون را آزاد نمایند، به‌نظر می‌رسد دلایل اجتناب کشورهای اخیر از محاکمه و ادامه تعقیب کیفری متهمین متفاوت است: اول آن که «اگرچه حقوق بین‌الملل عرفی، صلاحیت جهانی برای محاکمه دزدان دریایی را تجویز می‌نماید، اما بسیاری از قوانین داخلی کشورهای توقیف‌کننده اجازه تعقیب داخلی دزدان را محدود به مواردی می‌کنند که منافع ملی کشور مذکور در معرض خطر قرار گیرد. به‌طور مثال ایالات متحد آمریکا براساس قوانین داخلی خود، تا آوریل ۲۰۰۹ که یک کشتی آمریکایی در سواحل سومالی مورد حمله واقع شد، تمایلی برای تعقیب کیفری دزدان دریایی از خود نشان نداده بود. دلیل دیگری که برای خودداری کشورها از اعمال صلاحیت قضایی ذکر می‌شود، آن است که هزینه پرداخت باج و غرامت به دزدان دریایی برای آزادسازی کشتی، خدمه و گروگان‌ها کمتر از مخارج تلاش برای دستگیرنمودن دزدان دریایی و انتقال آن‌ها به دادگاه‌های کشور دستگیرکننده برای تعقیب کیفری است» (Kontorovich & Art, 2009: 39).

لذا مشاهده می‌کنیم که اگرچه تعقیب قضایی داخلی دزدان

دریایی در محاکم کشور تعقیب‌کننده، موجبات ارباب و بازدارندگی از جرم را تسهیل می‌نماید، اما درحقیقت انتخاب این گزینه به مراتب مستلزم صرف هزینه افزون‌تری خواهد بود؛ دلیل سوم، آن که برخی از کشورهای بازداشت‌کننده به واسطه فقدان صنایع کشتیرانی پیشرفته و سایر منافع استراتژیک برای مبارزه با دزدی دریایی در سواحل سومالی، ممکن است از انگیزه و مشوق کافی برای مقابله جدی با این تهدید بین‌المللی برخوردار نباشند. نهایتاً این عوامل موجب می‌شود بسیاری از کشورهای بازداشت‌کننده مظنونین به ارتکاب دزدی دریایی به‌علت تحمیل فرایند دشوار طولانی‌مدت و پرهزینه محاکمه بر دستگاه قضایی آن‌ها [زی] مسؤولیت تعقیب کیفری دزدان شانه خالی نمایند (داوری و انصاری، ۱۴۰۱: ۱۲۹-۱۱۵). نتیجه حاصل، جهت‌گیری برخی از این کشورها به‌سمت استفاده از سایر گزینه‌های مطلوب، از قبیل ایجاد یک دیوان اختصاصی برای محاکمه دزدان دریایی و استرداد مظنونین به ارتکاب دزدی دریایی به شرکای منطقه‌ای، از جمله دولت‌های کنیا و سیشیل بوده است.

به‌نظر می‌رسد اعمال صلاحیت جهانی برای محاکمه دزدان دریایی بنا به دلایلی چند ممکن است با ابهاماتی مواجه باشد: اولاً هیچ دولتی به‌صراحت مکلف به تصویب قانون برای مقابله با دزدی دریایی نیست، بر این اساس دولتی که فاقد قانون خاص داخلی است، بر مبنای اصل قانونی‌بودن جرایم و مجازات‌ها، برای محاکمه دزدان دستگیرشده با موانعی مواجه است، به‌علاوه کنوانسیون‌های ۱۹۵۸ دریاها تشکیل محاکم داخلی را به‌عنوان یک امکان و نه یک الزام حقوقی مطرح می‌کنند. از سوی دیگر مشکلات مربوط به اجرای مقررات بین‌المللی توسط قاضی داخلی را نباید نادیده انگاشت، به‌ویژه در مواقعی که تعاریف مربوط به دزدی دریایی در حقوق کیفری داخلی با حقوق بین‌الملل در تعارض قرار گیرند (بیگزاده، ۱۳۸۹: ۲۹-۲۸).

۱-۲-۲- محاکمه دزدان دریایی در دادگاه‌های کشور ثالث

«برخلاف رویه‌ای که هم‌اکنون در تعقیب و مجازات دزدان دریایی دستگیرشده در سواحل سومالی و خلیج عدن، مبنی بر تسلیم دستگیرشدگان به کشورهای منطقه‌ای، از جمله کنیا و

صلاحیت وستفالیایی و مثالی برای صلاحیت جهانی تلقی گردد» (Kontorovich, 2010: 255-276).

۲- مبانی مشروعیت انتقال صلاحیت قضایی به دولت ثالث: «واگذاری اختیار صلاحیت قضایی از سوی دولت صالح به سایر دول آن گونه که کشورهای دستگیرکننده دزدان به نفع دولت های ثالث انجام می دهند، نه به معنای سلب صلاحیت از خود و نه همواره به معنای انتقال صلاحیت است» (Guilfoyle, 2010: 141-169)، «بلکه در یک حالت در صورت احراز عوامل ارتباط میان صلاحیت قضایی کشورها با حادثه مورد نظر قابل توجیه است» (Cryer et al, 2007: 37). از سوی دیگر، نظری وجود دارد که بر مبنای آن تفسیر کمیسیون حقوق بین الملل از ماده ۱۰۵ کنوانسیون ۱۹۸۲ تنها به این نکته اشاره دارد که دولت توقیف کننده فاقد حق اعمال اقتدارات قضایی خود در قلمرو و حاکمیتی کشور بیگانه است، لذا هیچ امری مانع از اعمال صلاحیت مستقل کشور دریافت کننده متهم نیست (Lockerbie, 2000: 283-285). در مجموع به نظر می رسد این ادعا که اعمال صلاحیت جهانی نسبت به دزدان دریایی بیشتر نظر به صلاحیت جهانی اجرایی دارد تا اعمال اقتدار قضایی کشورها در مفهوم صلاحیت جهانی مدرن، به واقعیت نزدیک تر باشد، زیرا اعمال قاعده «یا محاکمه کن یا مسترد بدار» که ملازم اعمال صلاحیت قضایی جهانی است، در رابطه با اعمال صلاحیت جهانی در مورد دزدان دریایی مجال اعمال نمی یابد.

۳- ممانعت از استعمال لفظ «استرداد» در موافقت نامه های انتقال صلاحیت قضایی به دولت ثالث: نکته جالب توجه در یادداشت تفاهم دو جانبه میان اتحادیه اروپا با دولت کنیا در سال ۲۰۰۹ (Gathii, 2010: 1-40)، «درخصوص نحوه استرداد و محاکمه دزدان بازداشت شده توسط نیروی دریایی اتحادیه به دولت کنیا، اجتناب از به کارگیری واژگان مصطلح حقوقی در این زمینه همچون استرداد و تحویل و کاربرد عبارت انتقال افراد مظنون از سوی اتحادیه به دولت کنیا است. از یک دیدگاه، این کاربرد به منظور اجتناب از مواجهه با معضل قانونی ماده ۱۰۵، یعنی عدم امکان استرداد مظنونین دزدی دریایی توسط دولت تعقیب کننده به دولت های ثالث باشد»

سیشیل شاهد هستیم، کمیسیون حقوق بین الملل در تدوین ماده مذکور صرفاً به دنبال اعمال صلاحیت قضایی دولت دستگیرکننده بوده و اعمال صلاحیت قضایی کشور ثالث را مد نظر نداشته است» (تقی زاده، ۱۳۹۱: ۷۶). درحقیقت «براساس کنوانسیون ۱۹۸۲ حقوق دریاها، اعمال صلاحیت قضایی درخصوص متهمین به ارتکاب دزدی دریایی به عنوان یک تکلیف عرفی و معاهده ای عمل می کند، درحالی که در اعمال صلاحیت جهانی نسبت به دیگر جرایم بین المللی، چنین تعهد صریحی قابل برداشت نیست، زیرا امکان انصراف از تعقیب کیفری مجرم و یا متهم به نفع صلاحیت قضایی کشور ثالث نیز وجود دارد» (قربان پور، ۱۳۸۸: ۲۱۸). به هر حال دولت ها تمایلی به تعقیب و محاکمه دزدان دریایی از خود نشان نمی دهند و این امر موجب افزایش بی کیفیتی و تجری دزدان در تداوم فعالیت های مجرمانه گردیده است. بر همین اساس برخی از دولت ها در راستای مبارزه با این بحران به انعقاد قرارداد با برخی از دولت های همسایه سومالی در ارتباط با انتقال و محاکمه متهمین در این کشورها مبادرت ورزیده اند (Kontorovich, 2010: 255-276)، اما به ناچار جبران نقیصه مندرج در ماده ۱۰۵ مذکور، از طریق انعقاد معاهده خاص و در قالب انتقال اعمال صلاحیت قضایی از دولت دستگیرکننده به دولت محاکمه کننده با اشکالاتی مواجه می گردد:

۱- اعراض از صلاحیت قضایی به نفع دولت ثالث، چالشی برای صلاحیت وستفالیایی: «به طور کلی برخی از جنبه های اعمال صلاحیت، جزء ذات نظام حاکمیتی یک کشور است و اعراض از آن ها به نظام حاکمیتی کشورها لطمه وارد کرده، موجب تردید جامعه بین المللی در مواجهه با آن موجودیت به عنوان یک کشور دارای حاکمیت مستقل خواهد شد» (Strapatsas, 2002: 7-45). پرسشی که در این رابطه مطرح است، آن که آیا انصراف دولت ها از اعمال صلاحیت قضایی به نفع دولت ثالث در قالب موافقت نامه های انتقال متهمین از این جمله است؟ در پاسخ همان گونه که برخی از صاحب نظران معتقدند «به نظر می رسد از آنجا که چنین ترتیباتی مبتنی بر رضایت دولت ها و صلاحیت سنتی هر دولت طرف موافقت نامه است، نمی تواند به عنوان عاملی برای به چالش کشیدن سیستم

«صلاحیت بین‌المللی عبارت است از اعمال صلاحیت مراجع بین‌المللی براساس مقررات خاص تعیین‌شده در اساسنامه این مراجع می‌باشد. تأسیس دادگاه‌های نورنبرگ، توکیو، یوگسلاوی سابق، رواندا، سیرالئون و دیوان کیفری بین‌المللی شاهد مثال مراجع بین‌المللی است که با قواعد مشخص و تعیین شده به اعمال صلاحیت بین‌المللی می‌پردازند. علی‌رغم نقاط اشتراکی که میان صلاحیت بین‌المللی و صلاحیت جهانی وجود دارد، نقطه تمایز این دو قسم صلاحیت در مراجعی است که آن را اعمال می‌نمایند، به‌طوری‌که صلاحیت جهانی مربوط به محاکم داخلی یا محاکم ملی دولت‌هاست که ممکن است براساس قانون خاص داخلی خود یا براساس تعهدات ناشی از معاهدات، اقدام به اعمال این صلاحیت نمایند» (حامد، ۱۳۸۶: ۳۵). «یکی از راه‌حل‌های مطرح‌شده درخصوص تقویت ساختار قضایی در برخورد با جرم دزدی دریایی در سواحل سومالی و خلیج عدن، بررسی امکان محاکمه مظنونان به ارتکاب دزدی دریایی نزد یک دادگاه بین‌المللی و اعمال صلاحیت بین‌المللی است. در این راستا تأسیس یک دادگاه اختصاصی برای محاکمه اعمال دزدی دریایی راه حل مناسبی به‌نظر می‌رسد. در تشکیل این دادگاه می‌توان از الگوهای متفاوتی استفاده نمود. یکی از این الگوها تأسیس یک دادگاه کیفری خاص مشابه دادگاه کیفری بین‌المللی برای یوگسلاوی سابق و دادگاه کیفری بین‌المللی رواندا است که توسط سازمان ملل و برای تعقیب قضایی اشخاص مسؤول در قبال جرایم فجیع و تأثیرآور ارتكابی طی جنگ‌های داخلی یوگسلاوی سابق و رواندا تأسیس گردید» (آزمایش، ۱۳۸۱: ۱۳۸۰). بر همین اساس و به‌زعم برخی تشکیل یک دادگاه اختصاصی دزدی دریایی، بایستی مبتنی بر جلوگیری از رهایی مجرمین از بند عدالت کیفری باشد و در یکی از کشورهای همسایه سومالی انجام گیرد.

۲-۲-۲- مراجع بین‌المللی و صلاحیت جهانی

در این قسمت از نوشتار ابتدا به بررسی صلاحیت برخی از مراجع بین‌المللی برای رسیدگی به جرم دزدی دریایی پرداخته شده و سپس نقش شورای امنیت سازمان ملل در اعمال صلاحیت در سواحل سومالی و خلیج عدن مورد تجزیه و تحلیل قرار می‌گیرد.

(Kontorovich, 2010: 266)، اما به‌نظر، توجیه صحیح‌تر عبارت است از این که «انتقال مذکور، خارج از هماهنگی و اراده سیستم قضایی دولت‌های شرکت‌کننده در عملیات دستگیری و در قالب توجیه ارائه‌شده درخصوص اعمال صلاحیت جهانی اجرائی و نه صلاحیت جهانی قضایی، مد نظر ماده ۱۰۵ کنوانسیون ۱۹۸۲ حقوق دریاها صورت گرفته است» (قربان‌پور، ۱۳۸۸: ۲۴۲-۲۱۵).

۱-۲-۳- واگذاری محاکمه دزدان دریایی به دولت سومالی

ملاحظه رویه عملی کشورهای فعال در زمینه مقابله با دزدی دریایی حاکی از آن است که نیروهای دریایی خارجی در موارد بسیار محدودی، دزدان بازداشت‌شده را برای اعمال صلاحیت قضایی به دولت سومالی تحویل داده‌اند (Abdiqani, 2009: ۲۹)، در حالی که در غالب مواقع عملکرد کشورها بر سیاست عدم تسلیم دزدان دستگیرشده به سومالی استوار بوده است. دلایل انتخاب این رویه، عنایت به دو عامل عمده است: اولاً سپردن مسؤولیت تعقیب قضایی و محاکمه دزدان دریایی به حکومت انتقالی فدرال سومالی، بدون توجه خاص به شرایط و سازگار قضایی و اداری کشور سومالی به تنگنای موجود درخصوص بی‌کیفری دزدان دریایی دامن می‌زند؛ عامل دوم نگرانی‌های کشورهای دستگیرکننده از عدم رعایت اصول دادرسی منصفانه و محاکمه عادلانه و به‌طور کلی عدم رعایت قواعد حقوق بشری در رابطه با افراد بازداشت‌شده در کشور سومالی است (Middleton, 2008: ۲۹) که به‌طور عمده به عامل اول بازمی‌گردد، البته در گزارشی که آقای جک لانگ مشاور ویژه دبیرکل درخصوص مسائل حقوقی مربوط به دزدی دریایی در سواحل سومالی به تاریخ ۲۴ ژانویه ۲۰۱۱ میلادی به دبیرکل ارائه می‌کند تقویت ساختارهای حقوقی قضایی و امنیتی در کشور سومالی به‌همراه ظرفیت‌سازی برای ایجاد دادگاه‌های داخلی در مناطق پاتلند و سومالی لند، یکی از مهم‌ترین راهکارها برای حل معضل محاکمه دزدان دریایی سومالی معرفی شده است.

۲- اعمال صلاحیت بین‌المللی برای محاکمه دزدان دریایی

سومالی

۱-۲-۱- صلاحیت بین‌المللی

۲-۲-۱- صلاحیت مراجع بین‌المللی

صلاحیت دیوان بین‌المللی دادگستری، صلاحیت دیوان کیفری بین‌المللی و دادگاه بین‌المللی حقوق دریاها به‌عنوان مراجع رسیدگی به جرایم دزدی دریایی در این قسمت بررسی می‌شود.

۲-۲-۱-۱- صلاحیت دیوان بین‌المللی دادگستری

«درخصوص صلاحیت دیوان بین‌المللی دادگستری برای رسیدگی به جرم دزدی دریایی می‌توان این‌گونه استدلال نمود که از آنجایی که مستفاد از بند ۱ ماده ۳۴ اساسنامه دیوان، تنها دولت‌ها حق رجوع به دیوان و طرح دعوا در آن را دارند و اشخاص خصوصی اعم از حقیقی یا حقوقی نمی‌توانند مدعی یا مدعی علیه دعوا قرار گیرند» (قاسمی و ستایش‌پور، ۱۳۹۷: ۱۳۹)، به‌علاوه موضوع اختلافات امور حقوقی می‌باشد صلاحیت دیوان بین‌المللی دادگستری بر جرم مذکور منتفی است.

۲-۲-۱-۲- صلاحیت دیوان کیفری بین‌المللی

درخصوص صلاحیت دیوان کیفری بین‌المللی، باید گفت که برای رسیدگی به جرم دزدی دریایی، مطابق اساسنامه صلاحیت دیوان محدود به چهار جرم نسل‌کشی، جرایم علیه بشریت، جرایم جنگی و جرم تجاوز است، لذا براساس ماهیت مستقل جرم دزدی دریایی از جرایم مذکور، دیوان کیفری بین‌المللی نیز در این رابطه واجد صلاحیت نمی‌باشد، اگرچه شایان ذکر است که به‌زعم برخی از صاحب‌نظران، امروزه با افزایش خطرات ناشی از این جرم بین‌المللی، تقویت دیوان کیفری بین‌المللی و توسعه صلاحیت آن بر دزدی دریایی می‌تواند به‌منزله راه حل مناسبی برای حل معضل تعقیب قضایی و بازدارندگی متهمان این جرایم تلقی گردد (تقی‌زاده، ۱۳۹۱: ۹۸).

۲-۲-۱-۳- صلاحیت دادگاه بین‌المللی حقوق دریاها

دادگاه بین‌المللی حقوق دریاها که در سال ۱۹۹۶ تأسیس یافت، یک مرجع تخصصی صلاحیت‌دار برای فیصله اختلافات دریایی است که از قضاات منتخب و برجسته و دارای تخصص در رشته حقوق دریاها تشکیل یافته است. این دیوان می‌تواند با توسعه مؤثر صلاحیت خود بر دعاوی مرتبط با دزدی دریایی، گام مساعدی در حل و فصل بحران محاکمه دزدان به‌حساب آید. در

رابطه با دادگاه بین‌المللی حقوق دریاها، بنابر یک دیدگاه، با اصلاح اساسنامه این مرجع می‌توان به صلاحیت ماهوی آن برای تعقیب کیفری مظنونین به اتهام دزدی دریایی در سواحل سومالی و خلیج عدن اعتقاد داشت (Sterio, 2010: 28). بنابر یک دیدگاه، با اصلاح اساسنامه این مرجع می‌توان به صلاحیت ماهوی آن برای تعقیب کیفری مظنونین به اتهام دزدی دریایی اعتقاد داشت (تقی‌زاده، ۱۳۹۱: ۹۸).

۲-۲-۲- نقش شورای امنیت در اعمال صلاحیت جهانی در

سواحل سومالی و خلیج عدن

شورای امنیت در قطع‌نامه ۱۸۵۱ خود که در ارتباط با بحران دزدی دریایی در سومالی صادر نموده از همه دولت‌ها خواسته است «تمام اقدامات لازم و مقتضی را برای سرکوبی اقدامات دزدی دریایی و راهزنی مسلحانه در دریا» اتخاذ نمایند (Kontorovich, 2010: 255-276)، به‌علاوه «شرط رضایت دولت انتقالی سومالی را برای ورود به آب سرزمینی سومالی پیش از هرگونه تلاش دولت‌ها برای تعقیب مقرر نمود. در همین راستا و بر مبنای قطع‌نامه‌های شورا، ورود به آب‌های سرزمینی سومالی با هدف سرکوبی اعمال دزدی دریایی و راهزنی مسلحانه علیه کشتی‌ها در دریا می‌بایست با رعایت حقوق بین‌الملل به‌ویژه حقوق بین‌الملل بشر در هنگام توسل به زور علیه دزدان دریایی سومالی و به روشی منطبق با آنچه که در دریاها آزاد معمول است، صورت پذیرد، اما مهم‌ترین اقدام شورای امنیت در راستای تسهیل فرایند تعقیب کیفری و محاکمه متهمان به دزدی دریایی، صدور قطع‌نامه ۱۹۱۸ بوده است. شورای امنیت در جلسه مورخ ۲۷ آوریل سال ۲۰۱۰، به دنبال اعلام رسمی کنیا مبنی بر درخواست توقف محاکمه دزدان سومالی در نایروبی و لغو توافق‌نامه‌های معاضدت قضایی، با اتفاق آراء، پیش‌نویس قطع‌نامه شماره ۱۹۱۸ را که توسط روسیه پیشنهاد شده بود، به تصویب رساند. در این قطع‌نامه، شورا با ابراز مجدد نگرانی خود از تهدید دزدی دریایی نسبت به کشتیرانی بین‌المللی، ایمنی تجارت دریایی و وضعیت دولت سومالی، حمایت خود را از ادامه روند اعمال صلاحیت جهانی توسط محاکم داخلی کنیا و مجمع الجزایر سیشیل اعلام نمود و از همه کشورها، از جمله کشورهای منطقه شاخ آفریقا خواست از رهانمودن دزدان دریایی دستگیرشده خودداری نموده،

دزدان دریایی به‌شمار آمد. از سوی دیگر، در گزارشی که آقای **جک لانگ** مشاور ویژه دبیرکل درخصوص مسائل حقوقی مربوط به دزدی دریایی در سواحل سومالی به تاریخ ۲۴ ژانویه ۲۰۱۱ میلادی به دبیرکل ارائه نمود، تقویت ساختارهای حقوقی - قضایی و امنیتی در کشور سومالی به‌همراه ظرفیت‌سازی برای ایجاد دادگاه‌های داخلی در مناطق پانتلند و سومالی لند، یکی از مهم‌ترین راهکارها برای حل معضل بی‌کیفری دزدان دریایی سومالی معرفی شده است» (Kontorovich, 2010: 255).

«شورای امنیت سازمان ملل متحد در قطع‌نامه ۱۹۷۶ خود مورخ ۱۱ آوریل ۲۰۱۱، ضمن اظهار نگرانی از افزایش خشونت در اَشکال دزدی دریایی و راهزنی مسلحانه اعم از گروگان‌گیری و شرایط نامطلوب اشخاصی که توسط راهزنان به گروگان گرفته می‌شوند، بر لزوم تعقیب کیفری و مجازات اشخاصی که به‌طور غیرقانونی به تأمین مالی، برنامه‌ریزی سازماندهی تحریک یا تسهیل ارتکاب دزدی دریایی می‌پردازند و یا از اقدامات نامشروع راهزنان منتفع می‌شوند، تأکید نماید» (تقی‌زاده، ۱۳۹۱: ۸۹). شورا در بند ۲۶ اجرایی این قطع‌نامه از دبیرکل سازمان ملل می‌خواهد: «براساس پیشنهادی که از سوی آقای **جک لانگ** درخصوص تقویت ساختار حقوقی - سیاسی کشور ناتوان سومالی ارائه شد، گزارشی را درخصوص امکان‌سنجی برای تأسیس محاکم اختصاصی برای مقابله با دزدی دریایی سومالی به شورا ارائه نماید. در این راستا، دبیرکل ضمن بررسی تشکیل دادگاه اختصاصی و تدوین قانون مقابله با دزدی دریایی در حقوق داخلی سومالی به کمک نهادهای وابسته، ازجمله دفتر مبارزه با جرایم و مواد مخدر و برنامه توسعه ملل متحد، در گزارش مربوطه که در تاریخ ۱۵ ژوئن ۲۰۱۱ به شورا ارائه نموده، خاطر نشان می‌کند. دادگاه‌های اختصاصی که برای محاکمه دزدان دریایی ظرف سه سال آتی با همکاری سازمان ملل متحد در سه ناحیه سومالی لند، پانت لند و جنوب مرکزی سومالی تأسیس خواهد شد، علاوه بر صلاحیت اشخاصی که متهم به ارتکاب دزدی دریایی و راهزنی مسلحانه علیه کشتی‌ها در سواحل سومالی و خلیج عدن هستند، نسبت به اشخاصی که به‌طور غیرقانونی به تأمین مالی و سازماندهی فعالیت‌های مجرمانه دزدی دریایی می‌پردازند و یا به‌نحو

اقدامات دزدی دریایی را با رعایت قواعد حقوق بین‌الملل بشر در نظام داخلی خود جرم‌انگاری نمایند و از این طریق به تشدید مبارزه علیه دزدان دریایی مساعدت کنند» (تقی‌زاده، ۱۳۹۱: ۹۲).

«شورا در این قطع‌نامه تأکید می‌کند که ناتوانی در محاکمه اشخاص مسؤول در قبال اعمال دزدی دریایی و راهزنی مسلحانه در سواحل سومالی، موجب تضعیف تلاش‌های جامعه بین‌المللی در مبارزه با دزدی دریایی می‌شود. به‌موجب این قطع‌نامه، شورا از آقای **بان کی مون**، دبیر کل سازمان ملل متحد درخواست نموده ظرف سه‌ماه، گزارش جامعی را درخصوص راه حل‌های ممکن برای تعقیب و محاکمه اشخاص مسؤول در قبال دزدی دریایی و راهزنی مسلحانه در نزدیکی سواحل سومالی، ازجمله تشکیل محکمه ویژه داخلی با صلاحیت بین‌المللی یا دادگاه ویژه منطقه‌ای یا محکمه‌ای بین‌المللی به شورا ارائه نماید، به‌علاوه شورا، توجه دبیرکل را به ضرورت مکانی و ضرورت زمانی نیز جلب نموده است، راه حل‌های پیشنهادی دبیر کل سازمان ملل به شورای امنیت در جولای ۲۰۱۰ که در راستای اجرای وظیفه محوله از سوی شورا به دبیر کل جهت سنجش راه حل‌های ممکن حقوقی برای محاکمه و تعقیب کیفری دزدان سومالی، وفق قطع‌نامه ۱۹۱۸ آن شورا و با همکاری متخصصین سازمان ملل ارائه شد. می‌تواند رویه واحدی را درجهت ظرفیت‌سازی برای تعقیب کیفری دزدان سومالی توسط دولت‌های درگیر در مبارزه با دزدی دریایی مهیا نماید» (قربان‌پور، ۱۳۸۸: ۲۱۷). بر این اساس، راه حل‌های پیشنهادی دبیر کل سازمان ملل به شورای امنیت در ۲۶ جولای ۲۰۱۰ در راستای اجرای وظیفه محوله از سوی شورا به دبیرکل جهت سنجش راه حل‌های حقوقی ممکن برای محاکمه و تعقیب کیفری دزدان سومالی مطرح گردید.

«در همین راستا، شورای امنیت در ۲۳ نوامبر ۲۰۱۰ به صدور قطع‌نامه شماره ۱۹۵۰ همت گماشت که در آن، راه حل‌های هفت‌گانه دبیرکل برای تعقیب کیفری دزدان دریایی که برمی‌نای راینزی با مشاور حقوقی متخصص در زمینه دزدی دریایی در سواحل سومالی ارائه گشت، در راستای همسوسازی سطوح گوناگون مشارکت بین‌المللی در زمینه مقابله و مجازات

به دادرسی‌های صورت‌گرفته در محاکم این کشورها، بخش‌های مختلفی در این نوشتار به بررسی موضوع مذکور اختصاص یافته است.

«یکی از مهم‌ترین راهکارهای پیشنهادی دبیرکل در گزارش سال ۲۰۱۰ مبتنی بر تقویت و ظرفیت‌سازی کشورهای منطقه جهت تشکیل دادگاه‌هایی برای تعقیب کیفری اشخاص مظنون به ارتکاب دزدی دریایی است، اما مشکلات قضایی موجود در رسیدگی‌های کیفری دادگاه‌های داخلی کشورهای همسایه، از جمله کنیا و سیشیل، از قبیل جمع‌آوری اسناد و مدارک و شواهد ارتکاب جرم، تضمینات مربوط به دادرسی منصفانه و هزینه‌های مربوط به خدمات ترجمه برای متهمین خارجی، انتقال اسناد و مدارک به محکمه بیگانه، مشکلات مربوط به تهیه اسناد تصویری از جرایم ارتكابی در دریاها، آزاد، مشکلات مربوط به حضور شاهد، سیستم قضایی کم و بیش ناکارآمد و ظرفیت ناکافی جهت تعقیب کیفری دزدان دریایی یکی از مهم‌ترین موانع دست‌یازیدن به هدف مذکور به‌شمار می‌رود. در راستای رفع پاره‌ای از مشکلات پیش‌گفته، دفتر مبارزه با جرایم و مواد مخدر سازمان ملل متحد در ۵ می ۲۰۱۰ از تشکیل یک دادگاه ویژه برای تعقیب کیفری دزدان دریایی دستگیرشده توسط نیروهای دریایی اتحادیه اروپا و برپایی آن در کشور سیشیل خبر داد، به‌علاوه این دفتر با همکاری استرالیا، کانادا، فرانسه، آلمان و ایالات متحد آمریکا و اتحادیه اروپا در ۲۴ ژوئن ۲۰۱۱ به تأسیس یک دادگاه ویژه در شهر مومباسای کنیا برای محاکمه جرایم ارتكابی دزدی دریایی و سیشیل مسلحانه علیه کشتی‌ها در دریا همت گماشته است» (تقی‌زاده، ۱۳۹۱: ۸۹). «در همین راستا، دفتر مبارزه با جرایم و مواد مخدر سازمان ملل متحد با همکاری نزدیک اتحادیه اروپا به تنظیم مجموعه‌ای از قواعد رفتاری لازم‌الاجرا برای کشورهای پرداخته که قصد دارند متهمین به دزدی دریایی را به کشور کنیا منتقل نمایند، به‌علاوه این دفتر به‌عنوان رکن ثالث در جلسات رسیدگی محاکم کنیا شرکت می‌کند تا اصول دادرسی منصفانه و حقوق متهمین به خوبی تضمین گردد و عدالت کیفری به موقع اجرا گذارده شود» (Gathii, 2010: 1-40).

نتیجه‌گیری

نامشروع از اقدامات راهزنان منتفع می‌گردند، نیز صلاحیت رسیدگی خواهد داشت.» نکته قابل توجه این که شورای امنیت در قطع‌نامه شماره ۲۰۱۵ مورخ ۲۴ اکتبر ۲۰۱۱، ضمن تقدیر و استقبال از گزارش دبیر کل، دستورالعمل‌هایی را برای مشارکت فعال سومالی در تعقیب کیفری دزدان دریایی و پذیرش مسؤلیت بین‌المللی در این راستا صادر نموده و از دولت فدرالی انتقالی (ئی اف جی) می‌خواهد با همکاری دفتر مبارزه با جرایم سازمان ملل و برنامه توسعه ملل متحد به تدوین مجموعه‌ای از قوانین کیفری در محاکمه اشخاص مظنون به ارتکاب دزدی دریایی همت گمارد (بهجت حقیقی، ۱۳۹۷: ۱۱۲-۱۰۱). در مجموع، به‌نظر می‌رسد به‌علت اعمال بسیار محدود دکتترین صلاحیت جهانی در حقوق بین‌الملل، هر نوع ناسازگاری و عدم انطباق میان تعریف حقوقی دزدی دریایی طبق حقوق بین‌الملل و نمایش حقیقی این جرم در پرده سواحل سومالی و خلیج عدن و اخیراً در سواحل نیجریه و خلیج گینه، عامل خروج قسمت اعظمی از اقدامات خشونت دریایی از قلمرو جرایم مشمول صلاحیت جهانی است. به‌عبارت بهتر، ناهمخوانی موجود میان تعریف حقوقی دزدی دریایی و واقعیت اقدامات ارتكابی در دریا، موجب محرومیت قدرت‌های توانمند دریایی و کشورهای دارای سازکار قضایی کارآمد از عرصه اعمال صلاحیت برای دستگیری و محاکمه دزدان دریایی است.

۳- رویه قضایی کشورهای منطقه در محاکمه دزدان دریایی

«بخش عمده محاکمات دزدی‌های دریایی و راهزنی مسلحانه علیه کشتی‌ها در سواحل سومالی در کشورهای کنیا و سیشیل و به‌موجب موافقت‌نامه‌های معاضدت قضایی منعقد شده میان دولت‌های دستگیرکننده دزدان به‌ویژه اتحادیه اروپا آمریکا، انگلستان و دانمارک با کشورهای اشاره‌شده صورت می‌پذیرد. در همین راستا، شورای امنیت سازمان ملل متحد در قطع‌نامه شماره ۱۸۵۱ خود سایر دولت‌ها را به انعقاد توافقات مشابه تشویق نموده است، به‌علاوه دولت کنیا برای رسیدگی به اتهامات ۷۶ نفر مظنون به ارتکاب دزدی دریایی در بیش از ۱۰ پرونده قضایی به تصویب قانون جدیدی همت گماشت که به تعقیب کیفری دزدان دریایی دستگیرشده توسط دولت‌هایی که با وی موافقت‌نامه همکاری قضایی منعقد نموده‌اند، مشروعیت می‌بخشید» (Gathii, 2010: 1-40)، لذا به‌لحاظ اهمیت توجه

دکترین صلاحیت جهانی و صلاحیت بین‌المللی توانسته است نقش بنیادینی در مقابله و مجازات عاملین تروریسم دریایی و به‌خصوص دزدی دریایی و به‌ویژه پیشگیری و مقابله با بحران اخیر در سواحل سومالی و خلیج عدن ایفا نماید، باید اذعان نمود باتوجه به توسعه صلاحیت در مفاد قطع‌نامه‌های شورای امنیت به‌رغم «استثنایی بودن درخصوص وضعیت سومالی»، مجموعه مقررات قانونی و تعریف حقوقی دزدی دریایی و جرایم همراه آن باید دچار تحول مفهومی گردد، به‌نحوی که درجهت رشد تلاش‌های ضد‌دزدی دریایی، شامل تمام اعمال سرقت و خشونت دریایی در دریاهای آزاد و آب‌های سرزمینی گردد، به نحوی که عملاً همه کشورها قادر به اعمال صلاحیت جهانی ورای فعالیت‌های مجرمانه در سواحل سومالی و خلیج عدن گردند. در چنین شرایطی است که دکترین صلاحیت جهانی در مفهوم نوین آن و فارغ از محدودیت‌های مطروحه در قالب تعریف سنتی از صلاحیت جهانی، به جامعه بین‌المللی اجازه می‌دهد که به‌نحو مؤثری، مسؤلیت دستگیری و تعقیب قضایی دزدان دریایی را به کشورهایی که امکانات چنین اقدامی را دارا هستند، تفویض نماید. تأسیس یک دادگاه منطقه‌ای بر مبنای یک موافقت‌نامه چندجانبه میان دولت‌های منطقه با مشارکت سازمان ملل متحد، ایجاد دادگاه‌های اختصاصی یا شعب ویژه دزدی دریایی با صلاحیت داخلی کشورهای منطقه و یا صلاحیت بین‌المللی، تأسیس یک دادگاه بین‌المللی بر مبنای یک موافقت‌نامه میان یک کشور منطقه‌ای و سازمان ملل متحد و در نهایت تأسیس یک دادگاه بین‌المللی توسط قطع‌نامه شورای امنیت تحت فصل هفتم منشور ملل متحد و نیز راهکارهایی مشتمل بر ارتقای مساعدت‌های سازمان ملل برای ظرفیت‌سازی در کشورهای منطقه برای تعقیب و مجازات مرتکبین جرایم دزدی دریایی و راهزنی مسلحانه در آب‌های سواحل سومالی از اهمیت بسیاری برخوردار است.

ملاحظات اخلاقی: در این پژوهش تمامی ملاحظات اخلاقی رعایت گردیده است.

تعارض منافع: نگارش این مقاله، فاقد هرگونه تعارض منافی بوده است.

سهم نویسندگان: به‌صورت برابر بوده است.

تشکر و قدردانی: لازم است از تمام کسانی که در تدوین این مقاله ما را یاری رسانده‌اند، قدردانی نماییم.

تأمین اعتبار پژوهش: این پژوهش بدون تأمین مالی انجام گرفته است.

منابع و مأخذ

الف. منابع فارسی

- آزمایش، علی (۱۳۸۱-۱۳۸۰). *تقریرات درس حقوق بین‌الملل کیفری*. چاپ اول، تهران: انتشارات دانشگاه تهران.

- بهجت حقیقی، هانیه (۱۳۹۷). «تحلیل مساله ی دزدان دریایی سومالی از دیدگاه حقوق بین‌الملل». *مجله مطالعات حقوق*، ۳(۲۴): ۱۰۱-۱۱۲.

- بیگزاده، ابراهیم (۱۳۸۹). *دزدی دریایی - جنایتی کهن - ظهوری جدید (مجموعه مقالات دزدی دریایی از منظر حقوق بین‌الملل)*. چاپ اول، تهران: انتشارات انجمن ایرانی مطالعات سازمان ملل متحد.

- پوربافرانی، حسن (۱۴۰۲). *حقوق جزای بین‌الملل*. چاپ پانزدهم، تهران: انتشارات جنگل / جاودانه.

- تقی‌زاده، زکیه (۱۳۹۱). *تحول مقابله با دزدی دریایی از منظر حقوق بین‌الملل*. چاپ اول، تهران: انتشارات گنج دانش.

- چرچیل، رابین رولف؛ لو، آن وان (۱۴۰۱). *حقوق بین‌الملل دریاهای*. ترجمه بهمن آقایی، چاپ یازدهم، تهران: انتشارات گنج دانش.

- حامد، سهیلا (۱۳۸۶). *صلاحیت جهانی*. چاپ اول، تهران: انتشارات جهاد دانشگاهی.

- داوری، محمد؛ انصاری، سمیه (۱۴۰۱). «تحلیل حقوقی دزدی دریایی نوظهور از منظر حقوق کیفری بین‌الملل». *مجله علوم انسانی و اسلامی در هزاره سوم*، ۸(۲): ۱۱۵ - ۱۲۹.

- زمانی، سیدقاسم؛ حسینی اکبرنژاد، هاله (۱۳۸۸). «اصل صلاحیت جهانی در آینه دیوان کیفری بین‌المللی». *نشریه پژوهش حقوق و سیاست*، ۱۱(۲۶): ۲۴۲-۲۰۳.

- Kontorovich, E & Art, S (2009). *An Empirical Examination of Universal Jurisdiction for Piracy*. USA: Northwestern University School of Law.

- Kontorovich, E (2008). "The Inefficiency of Universal Jurisdiction". *Journal of Uni Varsity of Illinois Law Review*, 1(7-23): 389-418.

- Kontorovich, E (2010). "A Guantanamo on the Sea The Difficulties of Prosecuting Pirates and Terror". *Public Law Research Journal*, 5(9-10): 255-276.

- Li, Z (2001). "Universal Jurisdiction under international law". [essays on interna ional law], available at: <http://papers.ssrn.com/sol3/AbstractNotFound.cfm>.

- Lockerbie, AA (2000). "The Other Case". *International and Comparative Law Quarterly*, 49(2): 283-285.

- Middleton, R (2008). "Piracy in Somalia - Threatening global trade -feeding local wars". Available at: http://www.chathamhouse.org.uk/files/12203_1008.

- Satkauskas, R (2001). "Piracy at sea and the limits of international law". Available at: <http://www.springerlink.com/index/4147025623917855.pdf>.

- Sterio, M (2010). "The Somali Piracy Problem A Global Puzzle Necessitating Clev elan d-Marshall College of law". Available at: <http://ssrn.com/abstract-1576708>.

- Strapatsas, N (2002). "Universal Jurisdiction and the International Criminal Court". *Manitoba Law Journal*, 29(1): 7-45.

- Treves, T (2009). "Piracy- Law of the Sea and Use of Force Developments off the Coast of Somalia". *The European Journal of International Law*, 20(2): 401-402.

- شریعت باقری، محمد جواد (۱۳۹۷). حقوق کیفری بین‌المللی. چاپ پانزدهم، تهران: انتشارات جنگل / جاودانه.

- قاسمی، غلامعلی و ستایش پور، محمد (۱۳۹۷). «بازاندیشی سازوکارهای حقوق بین‌الملل در محاکمه دزدان دریایی نوین». *مجله سیاست خارجی*، ۳۲(۳): ۱۳۳-۱۵۲.

- قربان پور، محمد (۱۳۸۸). «تحلیل عملکرد جامعه بین‌المللی پاسخ به دزدان دریایی در سواحل سومالی و خلیج عدن». *مجله حقوقی بین‌المللی (مرکز امور حقوقی بین‌المللی ریاست جمهوری)*، ۲۶(۴۱): ۲۱۵-۲۴۲.

- میرمحمدصادقی، حسین (۱۳۸۱). صلاحیت محاکم کیفری در رسیدگی به جنایات بین‌المللی (مجموعه مقالات نخستین همایش حقوق بشر دوستانه بین‌المللی). چاپ اول، تهران: نشر دبیرخانه کمیته ملی حقوق بشر دوستانه.

ب. منابع انگلیسی

- Abdiqani, H (2009). "France hands pirates to Somalia more attacks foiled". *Washington post*, Available at: <<http://www.washing tonpost.com>, 2009.

- Brownlie, I (2008). *Principles of Public International Law*. 7th ed., Oxford: Oxford University Press.

- Cassese, A (2005). *International Law*. 2nd ed., Oxford: Oxford University.

- Cryer, R; Friman, H; Robinson, D & Wilmshurst, E (2007). *An Introduction to International Criminal Law and Procedure*. 3rd ed., Cambridge Cambridge University Press.

- Gathii, J (2010). "The Use of Force Freedom of Commerce and Double Standards in Prosecuting Pirates in Kenya". *Legal Studies Research Paper Series*, 59(8-10): 1-40.

- Guilfoyle, D (2010). "Counter-Piracy Law Enforcement and Human Rights". *International and Comparative Law Quarterly*, 59(1): 141-169.

- Kenneth, CR (1988). "Universal Jurisdiction under International Law". *Journal of Tex L. Rev*, 66(785): 785-786.